

דוד מונה את ישראל

בסוף ספר שמואל (שמואל ב כד, א) מסופר כי הקב"ה כועס על עם ישראל ומסית את דוד למנות אותם: "וַיֹּסֶף אֶף ה' לְחַרּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּסֶּת אֶת דָּוִד בְּהֵם לְאֹמֶר לְךָ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה". יואב מנסה למנוע את דוד (שם, ג): "וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֹּסֶף ה' אֶלְקִיךָ אֶל הָעָם כָּהֵם וְכָהֵם מֵאָה פְּעָמִים וַעֲיִנֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ רְאוֹת וְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חָפֵץ בְּדַבֵּר הַזֶּה". כאמור, הקב"ה הוא המסית את דוד למנות את ישראל ולכן דוד לא מתרצה. לאחר המנין דוד כבר מתחרט, אולם זה מאוחר מדי וגד הנביא נשלח אליו עם שלוש אפשרויות לכפרה והעברה על החטא. עליון להבין מדוע הקב"ה מסית את דוד למנות את ישראל? מעניין להשוות את המסופר בפרקנו למסופר לעיל בפרק כ"א (א-ב), שם נאמר: "וַיְהִי רָעַב בְּיָמֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָיו ה'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל שָׂאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבַעִיִּים". גם שם ישנה גזירה, גזירת רעב, אך הקב"ה מסביר מדוע בא הרעב - על חטא שאול ביחס לגבעונים. ואילו אצלנו לא מוסבר מדוע חרה אפו של הקב"ה בישראל. ואכן כותב רש"י אצלנו: "ויוסף אף ה' לחרות בישראל - לא ידעתי על מה".¹

סיבת המגיפה - עונש על התאחרות בנין בית המקדש

הרמב"ן בפירושו לתורה בפרשת קורח (במדבר טז, כא), בעוסקו בכך שהקב"ה מעניש ציבור שלם בעטיו של היחיד, כותב:

...ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם. וכתב שם רש"י לא ידעתי על מה. ואני אומר בדרך **סבא**, שהיה **עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה**, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל כגר בארץ ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו, כענין שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה, עד שנתעורר דוד לדבר מימים רבים ולזמן ארוך, שנאמר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית

¹ הערה יפה שמעתי מהרב יצחק פייגלין שליט"א: יש להבין מה בא רש"י ללמדנו? אם אינו יודע מדוע חרה אפו של הקב"ה אז שלא יסביר כלום? מדוע כותב שאינו יודע מה בא ללמדנו? יתכן שכוונתו של רש"י לומר שמותר לנו להישאר בשאלה ולא צריך תמיד לענות תשובות. ודאי אם הן אינן מוצלחות. עם ישראל חווה בהיסטוריה שלו אירועים קשים, השואה לדוגמה, ואנו שואלים מדוע ועל מה? בא רש"י ללמדנו שמותר להישאר בשאלה ולא תמיד מוטל עלינו לתרץ.

ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה. והנה דוד מנעו השם יתברך מפני שאמר כי דמים רבים שפכת ארצה לפני, ונתאחר עוד הבנין עד מלוך שלמה.

מסביר הרמב"ן שמסברה נראה לו שהחרון נבע מכך שעם ישראל לא התעוררו לבנות את בית המקדש. הרמב"ן יסביר בהמשך מניין למד כן. עם ישראל התאחר, דוד הוא שהתעורר, הקב"ה מנעו וכך התעכב הדבר עד לשלמה. לכאורה נשאל: מה היה עוזר שעם ישראל היה מתעורר לבנות המקדש, הרי דוד המלך סוף כל סוף לא יכול לבנותו? ממשך הרמב"ן ומסביר:

ואילו היו ישראל חפצים בדבר ונתעוררו בו מתחלה היה נעשה בימי אחד מהשופטים או בימי שאול, או גם בימי דוד, כי אם שבטי ישראל היו מתעוררים בדבר לא היה הוא הבונה אבל ישראל הם היו הבונים. אבל כאשר העם לא השגיחו, ודוד הוא המשגיח והמתעורר והוא אשר הכין הכל היה הוא הבונה.

עם ישראל נתבע על כך שלא התעוררו קודם לכן בתקופת השופטים ובתקופת שאול. אם עם ישראל היה מתעורר לבנות הבית יכל הבנין להיבנות אפילו על ידי דוד, שכן לא הוא הבונה אלא העם, והוא רק מבצע את רצון העם.

דרך אגב מסביר הרמב"ן מדוע דוד לא יכול לבנות המקדש:

והוא איש משפט ומחזיק במדת הדין ולא הוכשר בבית הרחמים, ועל כן נתאחר הבנין כל ימי דוד בפשיעת ישראל, ועל כן היה הקצף עליהם.

כעת מסביר הרמב"ן שמקור דבריו הוא מכך שמקום המקדש נתגלה דווקא בסמיכות למגיפה זו, מכאן נראה שיש קשר בין הדברים ועל כך היה חרון אף ה':

ועל כן היה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם נודע בענשם ובמגפתם. והכתוב ירמוז כל זה, שנאמר כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך וגוי בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי את ישראל לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים. הרי יאשים הכתוב, כי השכינה מתהלכת בכל ישראל מאהל אל אהל וממשכן אל משכן ולא היה אחד בכל שופטי ישראל הרועים אותם מתעורר בדבר. ואמר הכתוב עוד, כי גם השם רחק מהם ולא דבר לאחד מכולם לבנות הבית, רק עתה שנתעוררת הטיבות כי היה עם לבבך, ואצוה עתה לבנותו על יד שלמה בנך שיהיה איש שלום.

לשכנו תדרשו

הרמב"ן לשיטתו אזיל ועל הפסוק בדברים (יב, ה): "כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה" כותב הרמב"ן:

וטעם לשכנו תדרשו - שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב, כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם.

יש מצוה עלינו ללכת לדרוש, לחפש ולבקש איה בית ה'.

ובספרי, תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד וכו'.

כלומר אף על פי שאי אפשר לבנות עד שיבוא נביא ויאמר לנו המקום המדויק של המקדש, עדיין יש עלינו מצוה לחפש ולדרוש היכן מקום המקדש. כרגע אנו מבינים שהחידוש הוא שאין קשר בין שני הדברים: מצוה עלינו לדרוש ולחפש מקום המקדש ולא לחכות שיבוא נביא. אולם לבנותו - אי אפשר עד שיבוא נביא.

זכר למקדש

מרעיון זה של דרישה למקדש למד רבן יוחנן בן זכאי ותיקן תקנות. וכך מופיע במשנה בסוכה (פ"ג מ"ב):

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

רבן יוחנן בן זכאי מתקן שתי תקנות. מעיקר הדין נוטלים לולב במקדש שבוע, ובמדינה (חוץ למקדש) יום אחד. לאחר החורבן רבן יוחנן בן זכאי תיקן שגם במדינה יטלו לולב כל שבעה.

התקנה השניה היא לגבי איסור חדש. מעיקר הדין כשיש מקדש מקריבים קורבן העומר ביום ט"ז בניסן ומרגע ההקרבה מותר לאכול מהתבואה החדשה. משחרב הבית מותר מתחילת יום ט"ז. רבן יוחנן בן זכאי תיקן שלא יאכלו ביום ט"ז בניסן מהתבואה החדשה, שמא לשנה הבאה, כשייבנה המקדש, יאמרו כשם ששנה שעברה אכלנו מתחילת יום ט"ז מהתבואה החדשה כך גם עכשיו ולא ידעו שכשיש מקדש צריך לחכות שיקריבו את קורבן העומר.

ממשיכה הגמרא (סוכה מ"א ע"א) ומסבירה מנין למד רבן יוחנן בן זכאי לתקן כן :

מנא לן דעבדינן זכר למקדש? אמר רבי יוחנן: דאמר קרא כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך **ציון היא דרש אין לה, דרש אין לה - מכלל דבעיא דרישה.**

מה מטרת התקנות של רבן יוחנן בן זכאי? מסביר הבן איש חי בספרו בן יהוידע (שם):

נראה הכוונה כי הזכר שעושין לעניינים שהיו בזמן המקדש **מורה על האמונה וההבטחה שאנחנו מקווין שתחזור עטרה ליושנה** ולכך עושין להם זכר. ולזה אמר הכתוב כי נדחה קראו לך שסרה תקוותם ממך דחושבים אותך נידחה לגמרי ח"ו והראיה דחשבו בכך הוא כי הנה ציון היא דורש אין לה לעשות זכר לעניינים שהיו נוהגים בבניינה.

אם לא דורשים ולא עושים זכר למה שהיה במקדש עלולים ח"ו להראות שמתייאשים מהגאולה ומהבטחון שישוב וייבנה המקדש. מטרת התקנות היא להראות שלא התיאשנו מהגאולה ואנו מצפים לבנין המקדש.

מספר שאלות

עלינו להבין כמה דברים. ראשית: מדוע לא מצאנו שגם לאחר חורבן בית ראשון תיקנו תקנות זכר למקדש? מניין לקח רבן יוחנן בן זכאי דוגמה לתקן כאלו תקנות? שנית, ישנו פסוק אחר שמצווה עלינו לזכור את ירושלים ואף ממנו למדו לתקן תקנות. כך מספרת הגמרא (בבא בתרא ס' ע"ב), וכן פסק השולחן ערוך (אורח חיים תקס, א-ב):

אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה, אמר רב חסדא כנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מאי היא אמר רב בת צדעא שנאמר **אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'** מאי על ראש שמחתי אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים.

מדוע אם כן רבן יוחנן בן זכאי תופס לו לדרשה פסוק חדש ולא דורש את הפסוק "אם אשכחך ירושלים וגו'?"

אם נתבונן בדבר נבחין שיש חילוק בין התקנות: תקנות אלו של שויר אמה על אמה וכדו' הן זכר לחורבן ולאבל, ואילו תקנות רבן יוחנן בן זכאי, לפי הבן יהוידע, יעודן להורות "על

האמונה וההבטחה שאנחנו מקווין שתחזור עטרה ליושנה". ועדיין צריך לדייק את הדברים.

ציפית לישועה

גמרא מפורסמת היא במסכת שבת (ל"א ע"א):

אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורביה? **ציפית לישועה**? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר?...

צריך להבין מהו היחס שבין ציפיה לישועה לבין דרישה לציון?

המקום אשר יבחר ה'

נתרץ את שאלותינו באמצעות הבנת תופעה מעניינת בפרשת ראה (דברים יב). התורה מדברת על עליה למקום אשר יבחר ה' והבאת קורבנות, נדרים ונדבות לשם. אולם באופן מפתיע התורה נמנעת מלומר איה הוא אותו "מקום אשר יבחר ה' ". מה פשר הסתרה והעלמה זו?

הרמב"ם מסביר שלושה הסברים, נביאם בניסוחו של רבנו בחיי (שם ה):

המקום הזה הר המוריה הוא, והיה נודע ומפורסם באומות כי ידעו מעלתו בקבלה, אין צריך לומר ישראל במדבר שהיו יודעין זה מן האבות בהיות שם עקדת יצחק.

כלומר אותו מקום אשר יבחר ה' הוא הר המוריה והיה ידוע להם היכן נמצא הר המוריה, הוא מקום העקידה. אלא שלא ידעו שהר המוריה הוא המקום אשר יבחר ה'. ומדוע נסתר דבר זה?

ומה שסתם הכתוב המקום הזה ולא אמר בפירוש שהוא הר המוריה הנודע והמפורסם לכל, כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה כי העלמת המקום לשלשה ענינים: האחד, אילו ידעו האומות כי שם התפלה מקובלת והקרבנות שם לרצון ירצו כל אומה ואומה להחזיק בו ותרבה המריבה וההריגה בין האומות.

עינינו הרואות שאכן לאחר שנודע המקום ונבנה עליו המקדש האומות מריבות עמנו וביניהן על המקום.

והשני, כי הכנעניים יושבי הארץ אלו היו יודעין כי ישראל עתידין לירש את ארצם ולעבוד ה' יתברך ולהקריב קרבנותיהם באותו מקום היו משחיתים אותו בכל מה שהם יכולין. והשלישי, כי היו השבטים מריבים זה עם זה, כל אחד ואחד מבקש שיהיה המקום ההוא בנחלתו ותפול המריבה והמחלוקת ביניהם כמו שנפלה בבקשת הכהונה, ולכך העלים וסתם הכתוב המקום הזה ולא פרסמו, ואין צריך לומר האומות כי אפילו ישראל לא ידעוהו, כי אף על פי שידעו הכל מעלתו של הר המוריה לא היו יודעין כי הוא המקום אשר יבחר ה'.

המציאה היא לעומת הדרישה!

הישם משמואל' (פרשת ראה תרע"ה) מתרץ תרוץ אחר:

והנה כתיב לשכנו תדרשו ובאת שמה, ובספרי כי אם אל המקום אשר יבחר ה"א מכל שבטיכם דרוש על פי נביא יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה דרוש ומוצא ואחר כך יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבוא באוהל ביתי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, מנין שלא תעשה אלא על פי נביא שנאמר ויבוא גד אל דוד ביום ההוא, עכ"ל.

ונראה שהמציאה היא לעומת הדרישה, ובאשר לא התעורר בדבר זולתו על כן בלתי אפשר היה שימצאו את המקום. וכמו שכתב הרמב"ן וז"ל ואילו היו ישראל חפצים בדבר ונתעוררו בו מתחילה היה נעשה בימי אחד מהשופטים וכו' עיי"ש.

המציאה היא לעומת הדרישה! עם ישראל לא ידע היכן המקום משום, שכפי שראינו ברמב"ן, הם לא חיפשו את המקום. הם לא דרשו ולכן לא מצאו.

הספרי הנ"ל צוטט ברמב"ן לעיל, אלא שהבנו דבריו בפשטות שאין לבנות עד שיבוא הנביא ויראה את המקום. אלא שאין לשבת רגל על רגל ולחכות אלא מוטל עלינו לחפש ולדרוש את המקום. אולם, גם אם נמצא את המקום לפי חשבוננו, אין לנו לבנות עד שיבוא נביא ויראנו את המקום. אולם עד כה הבנו שאין קשר בין הדברים: אתה מחפש ודורש והנביא יבוא ויורה את המקום. שני עניינים נפרדים שלא תלויים זה בזה.

בא האדמו"ר מסוכוצ'וב ומחדש שהדברים קשורים: המציאה לעומת הדרישה! אם אנו מחפשים ודורשים אז הקב"ה שולח נביא, אולם אם אין אנו מחפשים - הנביא לא יגיע.

ולפי דרכנו שמפני שלא דרשו לא היו מוצאים. ובאמת שיש בזה פלא גדול, הלוא מפורש בתורה מקום העקידה ושם כתוב מפורש ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה ופירש"י ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב

כאן קרבנות וכו' בהר זה יראה הקב"ה לעמו, עכ"ל, אם כן היה המקום ידוע להם. ודוחק לומר שידעו רק את ההר ולא את המקום המצומצם. ומוכרח לומר כי מאת ה' היתה זאת שלא יהיה המקום נגלה אלא לפי מסת הדרישה.

השפת אמת (פרשת ראה תרל"ז) ניסח זאת כך :

בפסוק אבד תאבדון כו' לא תעשון כן לה' כו'. ויש לפרש דקאי על מה שכתוב מקודם ואבדתם את שמם מן המקום ההוא. אבל סטרא דקדושה נודע כי בכל מקום שיש השראת קדושה נשאר לעולם רשימה. לכן אף שבית המקדש חרב מכל מקום לשכנו תדרשו כמ"ש ציון היא דורש כו' מכלל דבעיא דרישה. **על ידי זה ובאת שמה**. כי על ידי הזכירה שמבקשין בני ישראל תמיד בפה ובלב בכל יום תמיד בנין בית המקדש. על ידי זה יתעורר כח הרשימה הנשאר קיים לעולם ויהיה הגאולה על ידי זה במהרה בימינו אמן.

בקשתינו את המקום מעוררת את רושם הרוחני שגנוז בו ומזרזת את הגאולה.

התקנות אינן אבלות על החורבן אלא דרישה אל מקדש שלישי חדש

נלך כעת ונתיר את כל שאלותינו. תקנות רבן יוחנן בן זכאי נועדו לא רק להראות ולהפגין את האמונה שיבנה המקדש, כמו שאמר הבן איש חי, אלא הן חלק מדרישת ציון אקטיבית, הן נועדו לדרוש את המקדש ולבנות בעם את הדרישה למקדש.

הגמרא בשבת מדברת על פעולה פסיבית של ציפיה לישועה. ציפיה אמיתית לישועה היא אמנם דרגה גבוהה, אולם עדיין היא פסיבית. ואילו התורה דורשת מאיתנו, בהקשר של בית המקדש, דרישה אקטיבית ולא רק ציפיה פסיבית. כך גם תקנות רבן יוחנן בן זכאי הן אקטיביות, לקום ולעשות מעשה, ולא רק לשבת ולחכות.

זהו ההבדל בין התקנות שנלמדו מהפסוק "אם אשכחך ירושלים", לבין התקנות שנלמדו מדרישת ציון. התקנות במסכת בבא בתרא הן זכר לחורבן ולאבלות ואילו רבן יוחנן בן זכאי תיקן תקנות לא כדי לזכור את העבר, לא לשכוח את החורבן, כי אם לדרוש בצורה אקטיבית כבר את השלב הבא, לבנות את העתיד, את בית המקדש השלישי.

הרב שלמה ברעוודה בספרו יבנה המקדש (עמוד קעח) מוכיח את נכונות חילוק זה מנפקא מינה מעשית.

לגבי ההלכה שראינו לעיל שכשעושים סעודה לאורחים מחסרים מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות כתב היעב"ץ בספרו מור וקציעה:

מכל מקום בסעודת שבת ויו"ט נ"ל לא מבעיא דשרי, שאפילו בטי"ב בו מעלה על שולחנו כסעודת שלמה, אלא איסורא נמי איכא, אם מקומו ניכר בשולחן שפנוי מקערה הראויה לתת שם, שאפי' בימי אבל אסור להראות שום דבר של פרהסיא. ואילו לגבי נטילת לולב אנו נוטלים לולב כל שבעה אפילו שאבלות ברגל אסורה. הרי לנו שתקנות רבן יוחנן בן זכאי אינן נובעות מאבלות וצער על החורבן כי אם מתוך דרישה חיובית לבנין המקדש.²

זכר למקדש לאחר חורבן בית ראשון

אכן בבית ראשון נכשלו בכך שלא תיקנו תקנות זכר למקדש. כך טוען החתם סופר (על הגמרא בסוכה):

צריך **חקירה** ממה נפשך אי גם אחר חורבן בית ראשון תקנו הנביאים הם זכר למקדש, אם כן ריב"ז לא חידש כלום ואי לא עבדו זכר למקדש קשה מאי טעמא הא כיון בעי דרישה?

עוד יל"ד משמעות הקרא כי נכמרו רחמי הקב"ה על ציון יען אין לה דורש וע"כ יעלה לה ארוכה וא"כ איך תיקן ריב"ז לדרוש לציון ושוב לא יכמרו רחמי הקב"ה?

החתם סופר שואל שאלה נוספת: לכאורה רבן יוחנן בן זכאי גרס נזק. שכן הנביא מתאר לנו שכיון שאין דורש לציון הקב"ה נזקק לה דורשה וגואלה. ואילו כעת משתיקן רבן יוחנן בן זכאי שניזקק אנו לציון שוב אין הקב"ה נזקק לה וגואלה?

² עיין שם בהמשך דבריו שהביא דעת הגר"א שאכילת ביצים בליל הסדר אינה נובעת מאבילות ט' באב (שחל באותו יום בשבוע כליל הסדר) כדעת רמ"א שכתב בסימן תעו, ב: "נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח".

אלא כתב שם הגר"א: "ולו נראה הטעם מפני שעושין אותו זכר לחגיגה", כלומר **לא אבלות** על החורבן, שהרי אין אבלות ביו"ט, ובפרט ליל הסדר עליו נאמר (סימן תעב): "יסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו", ובמשנה ברורה כתב: "ואף על גב דבכל השנה טוב למעט בזה משום זכר לחורבן בליל פסח מצוה להרבות שזהו בכלל דרך חירות", אין הטעם משום אבלות כי אם זכירת המקדש **ודרישת ציון** והמקדש. ואולם, עיין בהגדת 'מסורת הרב' (סולוביצ'יק) עמוד 9 שבאר את הימצאו של סימן האבלות בעיצומו של ליל הגאולה בכך שהגאולה היתה טרם זמנה. הקב"ה גאל את ישראל בחפזון מחשש התבוללות עם ישראל במצרים, ולכן דינה להיות נשלמת בגלות תשעה באב. גאולת מצרים לא היתה גאולה שלמה משום שהיא עצמה סיבה לגלויות שיבואו בעקבותיה להשלימה.

מתרץ החתם סופר :

אומר אני לשון ממכתך ארפאך כמ"ש במדרש ממכה עצמה מתקן רטיה וכן היה בבנין בית שני שממכה עצמה תיקן רטיה ורפואה כי כורש ודריוש שהיינו עבדים להם הם סייעו בבנין בית המקדש וכתוב כי עבדים אנחנו ובעבודתינו לא עזבנו אלקינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס. אמנם אין זה ישועה המתבקשת לתקן רפואה מהמכה אלא שתהיה רפואה קודם למכה שהוא גאולה העתידה בב"א שמישיח כבר נולד קודם החורבן ובית המקדש כבר עומד בנוי ומשוכלל למעלה כפירש"י בשמעתין.

מסביר החתם סופר שכשאין דורשים אל ציון אזי הקב"ה רופא לה, אולם רפואתו היא מתוך המכה. מתוך הגוים המגלים מצמיח הקב"ה את הגאולה החלשה של בית שני, על ידי כורש ודריוש. אולם אם אנו נדרוש לציון ולא נחכה, נקבל בעז"ה גאולה שלימה של משיח מתוכנו שקדם למכה.

והנה אחר חורבן בית ראשון לא עשו דרישה לציון על כן לא זכו לגאולה שלימה רק ממכה עצמה תיקן רפואה והיינו דקאמר קרא ממכותיך ארפאך ולא רפואה קודם למכה מאי טעם משום ציון היא דורש אין לה ובחורבן בית שני נתעורר ריב"ז על זה לעשות דרישה לציון וזכר למקדש כדי שנזכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה.

כיצד דורשים לציון?

רבן יוחנן בן זכאי תיקן, כאמור, תקנות על מנת שנדרוש לציון.³ השפת אמת הביא בשם סבו, חידושי הרי"מ, דרך נוספת לדרוש לציון (הובא בספר ליקוטי יהודה דברים א, קב) :

...ומה טיבה של דרישה זו? רק שצריך האדם לחקור ולדרוש אחרי הסיבות שגרמו לחורבן ולתקנם, כדי לאפשר את הבנין מחדש.

אם אנו רוצים שיבנה המקדש מחדש צריך להתבונן מה גרם לו להיחרב. משום שאם לא נתקן את הסיבות שגרמו לו להיחרב אזי גם אם נשוב ונבנהו הוא ישוב ויחרב.

³ עיינו בפתחה לשו"ת משפט כהן, שם מסביר הרב קוק שמטרת התקנות היתה לגרום עיסוק בהלכות המקדש וכדו' (מחשש שמחמת החורבן יפסיקו לעסוק בהן), מתוך הבנה שאם החורבן היה על עזיבת התורה, דהיינו לימוד שלא לשם הלימוד אלא מתוך אינטרסים שונים, אזי חיוב הלכות המקדש (לאחר חורבנו) יביאו לעיסוק בהלכותיו, לשמו.

והנה הסיבה של חורבן הבית היתה שנאת חינם ששררה בישראל והתיקון לזה הוא אהבת חינם ואחדות.

השפת אמת ממשיך ומדקדק בלשון הפסוק שמתחיל בלשון רבים - "לשכנו תדרשו" ומסיים בלשון יחיד - "ובאת שמה":

דרוש תדרשו לברר למה המשכן איננו ויתברר לכם שהסיבה היא משום שהייתם רבים, מפולגים לפלגים רבים בגלל שנאת חינם, לכן תתקנו זאת ותהיו כולכם כאיש אחד, כך שיהיה ובאת שמה, בלשון יחיד, בכח האחדות ייהפך מלשון רבים ללשון יחיד, ותזכו ל"ובאת שמה", לבית המקדש. במהרה בימינו.

ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף

אולם, נראה שדרישת ציון הפשוטה והבסיסית ביותר היא דרישה בפה, כדברי המדרש (בראשית רבה, בראשית יג):

כל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ עבדת ארעא לא עבדת וכל תפלתן של בריות אינה אלא על הארץ, מרי תעביד ארעא מרי תצליח ארעא, כל תפלתן של ישראל אינו אלא על ב"ה, מרי יתבני בית מקדשא מרי מתי יתבני בית מקדשא.

מיעוט דרישתנו לציון, והעובדה שהדרישה הינה לא כנה ושלמה גרמה לגאולת בית שני שתהיה חסירה ולכך שעדיין עודנו בגלות, כך מסביר החבר לכוזרי (ב, כד):

אמר החבר: הובשתני מלך כוזר, והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו האלקים בבית שני, כמה שאמר רני ושמחי בת ציון, כי כבר היה הענין האלקי מזומן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה, אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל רוצים בגלות ובעבודה שלא יפרדו ממשכנותיהם ועניניהם, ושמא על זה אמר שלמה אני ישנה ולבי ער, כנה הגלות בשינה והלב הער התמדת הנבואה ביניהם. קול דודי דופק, קריאת האלקים לשוב. שראשי נמלא טל, על השכינה שיצאה מצללי המקדש, ומה שאמר פשטתי את כתנתי, על עצלותם לשוב. דודי שלח ידו מן החור, על עזרא שהיה פוצר בהם ונחמיה והנביאים, עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה, ונתן להם כמצפון לבם, ובאו הענינים מקוצרים מפני קצורם, כי הענין האלקי איננו חל על האיש אלא כפי הזדמנותו לו אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. ואילו היינו מזדמנים לקראת אלקי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה, היינו פוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים. ואין דבורנו: השתחוו להר קדשו, והשתחוו להדום רגליו,

והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה, אלא כצפוף הזרזיר, שאין אנחנו חושבים על מה שנאמר בזה וזולתו, כאשר אמרת מלך כוזר.

בהסבירו את ענין התפילה מסביר הכוזרי (ה, יז) שהקב"ה "אינו צריך הזכרה והערה ח"ו אלא שהמעשים צריכים לשלמות ואז יהיו ראויים לגמול", וכך גם ביחס לתפילה "כאשר יהיה המעשה והכונה שלמים כראוי, יהיה עליהם הגמול... ואם היה המעשה בלעדי כונה או כונה בלתי מעשה תאבד התוחלת". ומכאן לתפילות על ירושלים:

ובהערת בני אדם והתעוררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש ינחץ הענין המיוחל, שכל גדול וגמול רב, כמו שנאמר: אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, רוצה לומר כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה.

חובת הדרישה מוטלת על כל אחד ואחד

יש ואדם חושב שהצדיקים⁴ הם אלו שצריכים וראוי להם להתפלל על ירושלים ולא לאנשים פשוטים. משיב הרמח"ל (מסילת ישרים יט) לטענה זו וכותב:

והנה החסיד כזה מלבד העבודה שהוא עובד במעשה מצותיו על הכונה הזאת, הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך, ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עילוי לכבוד השם יתברך. ואם יאמר אדם מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים וכו', המפני תפילתי יכנסו הגליות ותצמח הישועה? תשובתו בצדו, כאותה ששנינו: לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם, וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם

⁴ עיין בפירוש אור החיים הקדוש לויקרא (כה, כה) שאכן למד שיש חיוב מיוחד למנהיגי העם לעורר דרישה לציון: "כי ימוך אחיך וגו'". פרשה זו תרמוז ענין גדול והערה ליושבי תבל, כי ימוך על דרך אומרו בעצלתים ימך המקרה, ואמרו ז"ל עשיתם לאותו שנאמר בו המקרה במים עליותו מך, כי כשהתחוננים מטין מדרך הטוב מסתלקים ההשפעות ומתמסכן עמוד הקדושה, כי העיקר תלוי בהתחוננים, ואמר ומכר מאחוזתו ירצה על המשכן משכן העדות אשר הוא אחוזתו ית' שבו השרה שכינתו ובעונותינו נמכר הבית ביד האומות, וכמאמרם ז"ל בפירוש פסוק מזמור לאסף באו גוים וגו', והודיע הכתוב כי גאולתו היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה' על דרך אומרו בקרובי אקדש הוא יגאל ממכר אחיו, כי האדון ב"ה יקרא לצדיקים אח כביכול דכתיב למען אחי ורעי, והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלהי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמים ויעירם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל ה' ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב".

והקב"ה שמח בזה. ועל העדר זה הדבר התרעם הנביא: וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע, ואמר: ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך, ואמר: ציון היא דורש אין לה, ופירשו ז"ל מכלל דבעיא דרישה. **הרי כאן שחייבים אנחנו בזה, ואין לנו ליפטר מפני מיעוט כחננו, כי על כיוצא בזה שנינו לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין ליבטל הימנה.**

ועניין התשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה במהרה בימינו

בפרשת מסעי באים שבט יוסף אל משה בטענה ואומרים לו שאם בנות צלפחד ינחלו את נחלת אביהן עלולה להיווצר בעיה שכן לאחר מותן ירשו את נחלתן בניהם שעשויים להיות משבט אחר ובכך תעבור למעשה חלק מנחלת שבט יוסף לשבט אחר. ונראה לכאורה שרק בעקבות דבריהם משתנית ההלכה (במדבר לו, ה-ז):

וַיֵּצֵאוּ מִנְּשָׂה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר כִּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף דִּבְרִים. זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה' לְבָנוֹת צֶלְפָּחָד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים, אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים. וְלֹא תִסָּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל מִטָּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מסביר ר' שלמה מרדומסק בספרו 'תפארת שלמה' שאכן כך הדברים פועלים ביחס לארץ ישראל ולגאולה:

אכן הנה זה מרמז על מעלת קדושת ארץ ישראל וירושלים תובב"א כי הנה צריך כל איש להשתוקק בכל לבבו על ארץ ישראל וקדושתה כמ"ש 'שאלו שלום ירושלים', 'ציון דורש אין לה' - מכלל דבעי דרישה, **ועניין התשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה ב"ב.** והיינו כשישים האדם על לבו דברי הכתוב של 'לא תסוב נחלה ממטה למטה' כי הקפידה התורה שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר אף על פי שכולם יבי' שבטי י-ה כולם קדושים ומה חילוק בין זה לזה, אף על פי כן הקפידה התורה על זה כל שכן בזמן הזה אשר בעונות הרבים כל ארץ הקדושה היא תחת יד הישמעאלים ויבלעוה זרים וירשוה והנה באו גויים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים **מכל שכן שצריך לקרוע את לבב איש לצעוק על זה אל הקב"ה לעורר רחמים על הארץ ועל קיבוץ גלויות לתוכה בשמחה במהרה.**

והנה התעוררות הלזה של תשוקת הארץ כשתהיה באמת מעומק הלב שיאדיב באמת בקשר על כבוד ארץ הקדושה הנה בזה מעורר למעלה הרחמים והרצון על הגאולה במהרה כמ"ש "שאלו שלום ירושלים" על ידי כך "ישליו אוהביך" ב"ב.

וכך מצינו זה בבני יוסף שמכול תשוקתם לארץ ישראל עד שהרע בעיניהם שתיסוב נחלה כמו שאמרו הנה על ידי כך המשיכו הציווי מה' לא תסוב נחלה ממטה למטה כנ"ל, ואם לא היתה תשוקתם כל כך לא השיגו הציווי בזאת... הנה כמוהם אם תגבר התשוקה בלב איש מבני ישראל אל הארץ ובניין בית המקדש הלא חיש מהר יעתר להם כי הלא הוא בנוי ועומד הוא למעלה רק שצריך לבקש עליו להורידו כמ"ש "לשכנו תדרשו ובאת שמה", וכמ"ש דוד המע"ה שהתעורר מעצמו על בניין בית המקדש ויעתר לו ה' כמבואר בכתוב ועל שם זה נקרא "דביר ביתך" – לשון דיבור שצריך לבקש מה' יתברך עליו להיבנות במהרה וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה כי כל האומר כן באמת בתפילה ולירושלים עירך ברחמים תשוב הנה פועל זה למעלה על קירוב הגאולה כנ"ל.

ומסיים בעל ה'תפארת שלמה' שלאור זאת יובנו דברי הפסוק בפרשת נצבים (דברים כט, כא-כג) "ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם... על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת":

יש להבין למה תלה הכתוב דווקא בדור האחרון ולא ישאלו זה קודם לכן? אך הנה כמו שביארנו כי הדור ההוא אשר יתנו עיניהם ולבבם לשאול על זה והם ידאבו על חורבן הארץ וירושלים כנ"ל ועל ידי תשוקתם ודאבון נפשם על הארץ הנה יתעוררו הגאולה והם יהיו הדור האחרון קודם הגאולה הנ"ל.

בידינו הדבר לזכות ולהיות הדור האחרון. אכ"ר.